

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://i.factor.ua/ukr/law-222/section-1016/>

10. Наказ Міністерства промислової політики України «Про затвердження Методики ідентифікації українських високотехнологічних промислових підприємств» № 80 від 08.02.2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine.uapravo.net/data2008/base11/ukr11615/page7.htm>

11. Зубко О. Методичні підходи до визначення рівнів технологічної місткості українського експорту // Товари і ринки. – 2011. – № 1. – С. 59-67.

12. Бажал Ю.М. Стратегічний аналіз можливостей формування в Україні економіки нового соціально-технологічного укладу // Технологічний імператив стратегії соціально-економічного розвитку України : монографія / [Федулова Л.І. ; Бажал Ю.М. та ін.] ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2011. – С.202-244.

Maltsev V.S., Korenyako G.I.

PROBLEMS OF EVALUATION OF EFFICIENCY OF INNOVATIVE ACTIVITY OF REGIONS OF UKRAINE

Abstract. The article deals with approaches to the selection of indicators for assessing the effectiveness of innovation activities in the regions of Ukraine. The statistical information collected in accordance with the above lists allows us to comprehensively analyze the effectiveness of innovation activities in the regions.

Key words: innovation, innovation scoreboard of the EU, high-tech manufacturing, high-tech services, high-tech products, innovative products.

Мальцев В.С.

старший науковий співробітник, ДУ «ЦОДНУ НАН України»,
maltsevvs@nas.gov.ua

Кореняко Г.І.

к.х.н., директор, ДУ «ЦОДНУ НАН України», koreniako@nas.gov.ua

ЗВ'ЯЗОК МІЖ РІВНЕМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА РІВНЕМ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. У статті показано, що між рівнем інноваційного розвитку і рівнем тіньової економіки європейських країн спостерігається зворотний кореляційний зв'язок. Реформи, які проводить Україна, сприяють зниженню рівня тіньової економіки в країні. Але чи буде детінізація сприяти позитивним змінам в інноваційній сфері, залишається відкритим питанням.

Ключові слова: тіньова економіка, інноваційний потенціал, Європейське інноваційне табло, кореляційний зв'язок.

Тіньова економіка впливає на інноваційний розвиток держави шляхом зміни умов функціонування легального сектора економіки, а також реструктуризації економічної системи в цілому. Під впливом корупції та тіньової зайнятості відбуваються деструктивні зміни ринкової економіки.

Тіньова економіка в Україні є однією з найбільших перешкод розвитку конкурентоспроможності країни, зростання соціальних стандартів життя населення та інтеграції в європейське співтовариство.

Рівень тіньової економіки в європейських країнах вже багато років оцінюється проф. Фрідріхом Шнайдером з Університету Іоганна Кеплера в Лінці (Австрія) Результати досліджень Ф. Шнайдера широко використовуються в міжнародних порівняннях [1; 2; 3; 4]. У дослідженнях Ф. Шнайдера використовуються всі доступні оцінки, що стосуються тіньової економіки в європейських країнах. Враховуються також результати анонімних опитувань. У процесі аналізу використовуються макроекономічні дані, які найкращим чином відображають характер економіки, що досліджується (в тому числі інфляція, рівень безробіття, економічне зростання, ВВП на одну особу). На наступному етапі, за допомогою економетричної моделі МІМІС (ang. Multiple Indicators Multiple Causes – численні показники численних причин), аналізується, який вплив на розвиток тіньової економіки мають крім макроекономічних факторів також такі фактори, як прями податки, тягар внесків до системи соціального забезпечення, економічна свобода, якість регуляції і т.д., Модель МІМІС створена таким чином, щоб використати як статистичні дані, так і результати оцінок [2].

У монографії Крауса Е.М. [5] обґрунтовано та доведено, що «легалізація тіньових капіталів і зниження рівня тінізації економіки країни є одним із джерел надходження коштів для інноваційного розвитку національної економіки».

Метою статті є визначення залежності між рівнем інноваційного розвитку і рівнем тіньової економіки європейських країн.

У звіті Європейської Комісії «Європейське інноваційне табло 2017» (European Innovation Scoreboard) рівень інноваційного розвитку визначається інтегральною характеристикою, Зведеним інноваційним індексом, що розрахований за 27 показниками за період 2010-2016 рр. [6]. У табл. 1 країни наведені у рейтинговому порядку Європейського інноваційного табло; значення Зведеного інноваційного індексу вказані у відсотках відносно середнього індексу для країн ЄС в 2010 р. Крім 28 країн ЄС тут представлені Норвегія, Росія, Туреччина, Швейцарія і, вже вдруге, Україна, яка віднесена до групи «інноватори, які формуються» [6].

Рівень тіньової економіки в європейських країнах, у відсотках ВВП, в табл. 1 вказана за даними Ф. Шнайдера за 2014 і 2017 рр. [1; 3; 4].

Представлені дані показують наявність зворотного зв'язку між рівнем тіньової економіки та рівнем інноваційного розвитку, рис. 1. Коефіцієнт кореляції R становить мінус 0,87. За шкалою Чеддока цей взаємозв'язок оцінюється як високий.

Таблиця 1. Зведений інноваційний індекс та рівень тіньової економіки країн Європи

Група країн за рівнем інноваційного розвитку	Країна	Зведений інноваційний індекс у % від ЄС28 2010 р.		Різниця між 2016 та 2010 рр.	Рівень тіньової економіки по Ф. Шнайдеру, % ВВП		Різниця між 2014 та 2017 рр.
		2010	2016		2014	2017	
	ЄС28	100,0	102,0	2,0	18,6	17,3	1,3
Інноваційні лідери	Швейцарія	155,4	164,6	9,2	н/д	6,0	н/д
	Швеція	141,3	143,6	2,3	13,6	12,1	1,5
	Данія	139,5	136,7	-2,8	12,8	10,9	1,9
	Фінляндія	136,1	130,9	-5,2	12,9	11,5	1,4
	Нідерланди	119,1	129,5	10,4	9,2	8,4	0,8
	Великобританія	113,6	125,3	11,7	9,6	9,4	0,2
	Німеччина	127,1	123,4	-3,7	12,2	10,4	1,8
Активні новатори	Австрія	112,5	121,5	9,0	7,8	7,1	0,7
	Люксембург	120,0	121,4	1,4	8,1	8,2	-0,1
	Бельгія	119,6	120,9	1,3	16,1	15,6	0,5
	Норвегія	101,1	115,8	14,7	н/д	12,2	н/д
	Ірландія	112,2	115,7	3,5	11,8	10,4	1,4
	Франція	106,4	109,2	2,8	10,8	12,8	-2,0
	Словенія	98,0	97,8	-0,2	23,5	22,4	1,1
Помірні новатори	Чехія	87,9	84,4	-3,5	15,3	14,1	1,2
	Португалія	85,4	83,0	-2,4	18,7	16,6	2,1
	Естонія	83,3	79,8	-3,5	27,1	24,6	2,5
	Литва	58,3	79,4	21,1	27,1	23,8	3,3
	Іспанія	80,1	78,3	-1,8	18,5	17,2	1,3
	Мальта	64,4	76,5	12,1	24	23,6	0,4
	Італія	75,4	75,1	-0,3	20,8	19,8	1,0
	Кіпр	87,5	74,8	-12,7	25,7	23,6	2,1
	Словаччина	66,7	70,0	3,3	14,6	13	1,6
	Греція	67,5	68,2	0,7	23,3	21,6	1,7
	Угорщина	70,9	67,4	-3,5	21,6	22,4	-0,8
	Туреччина	46,5	59,7	13,2	23,6	27,2	-3,6
	Латвія	49,6	58,1	8,5	24,7	21,3	3,4
	Польща	52,8	54,8	2,0	23,5	22,2	1,3
Хорватія	56,1	54,7	-1,4	28	26,5	1,5	
Інноватори які формуються	Росія	47,0	52,0	5,0	40,8	41,2*	-0,4
	Болгарія	47,4	47,5	0,1	31	29,6	1,4
	Румунія	47,9	33,8	-14,1	28,1	26,3	1,8
	Україна	33,1	28,9	-4,2	46,5	47,1*	-0,6

* - для Росії та України вказані дані 2015 р. Джерело: складено і розраховано з використанням даних джерел [1; 3; 4; 6].

Україна серед країн Європи займає крайні позиції: найменше значення Зведеного інноваційного індексу, 28,9% від середнього рівня 28 країн ЄС, і високий рівень тіньової економіки, 46,5% і 47,1% від офіційного ВВП, за даними Ф. Шнайдера за 2014 і 2015 рр.

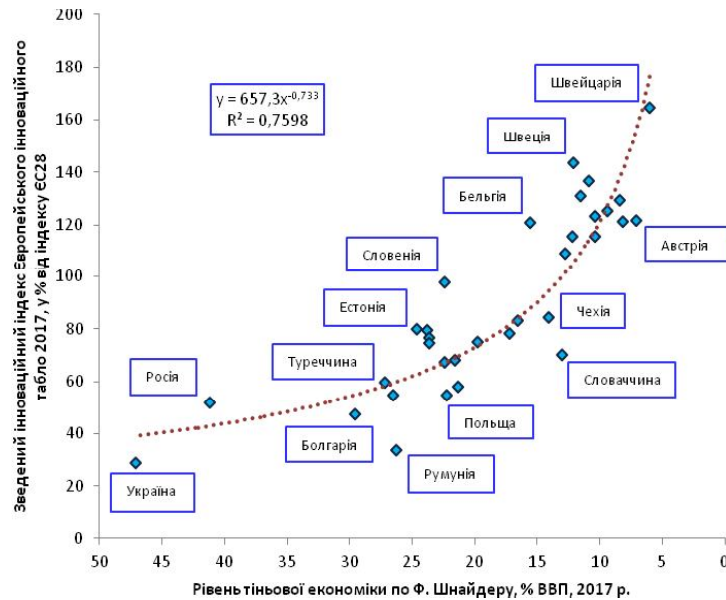

Рисунок 1. Рівень тіньової економіки європейських країн по Ф. Шнайдеру та Зведений інноваційний індекс Європейського інноваційного табло 2017

Разом з Україною найменші значення інноваційного індексу та найбільші відсотки тіньової економіки мають країни, які за визначенням Європейського інноваційного табло входять в групу «інноватори, які формуються», це Росія, Болгарія та Румунія.

На протилежному боці знаходяться країни з групи «інноваційні лідери», в яких найменший рівень тіньової економіки (менше 10% ВВП), це Швейцарія, Нідерланди та Великобританія.

Представлені дані переконують в важливому висновку: високий рівень інноваційної діяльності спостерігається в країнах з низьким рівнем тіньової економіки, і навпаки.

За даними Ф. Шнайдера рівень тіньової економіки в 28 країнах Європейського Союзу в 2017 р. складає в середньому 17,3 відсотка від валового внутрішнього продукту. Це означає покращення на 5,0 відсоткових пунктів в порівнянні з 2004 р., коли частка тіньової економіки в цій групі країн була оцінена в 22,3% ВВП [3; 4].

У 2017 р. в порівнянні з 2014 р. тіньова економіка стала меншою практично у всіх країнах ЄС, крім Франції, де рівень тіньової економіки збільшився на 2,0 відсотка (з 10,8% ВВП до 12,8% ВВП).

У той же час, Зведений інноваційний індекс в 2016 р. в порівнянні з 2010 р. збільшився лише в 16 країнах ЄС з 28.

Таким чином, тенденція до детінізації економіки у країнах ЄС не завжди супроводжується позитивною динамікою інноваційної діяльності.

Україна має три можливих сценарії подальшого розвитку. За оптимістичним Україна проводить реформи та переходить у групу помірних новаторів, одночасно зменшуючи рівень тіньової економіки. За песимістичним Україна залишається в групі «інноватори, які формуються» з найбільшим у Європі рівнем тіньової економіки. За більш реалістичним Україна поки залишається в групі «інноватори, які формуються», але зменшує рівень тіньової економіки, що може згодом призвести до позитивних змін в економіці країни та в інноваційній сфері.

Підстави для реалізації такого сценарію дають останні дані Міністерства економічного розвитку та торгівлі України. Згідно з розрахунками, рівень тіньової економіки в Україні збільшився з 34-35% ВВП у 2011-2013 р. до 43% ВВП у 2014 р., а потім зменшився до 40% ВВП в 2015 р. і до 34% ВВП в 2016 р., таким чином повернувся до рівня 2011-2013 рр. [7]. Зменшення рівня тіньової економіки в 2015-2016 рр. було досягнуто завдяки вжитих заходів щодо поліпшення бізнес-клімату в країні.

Чи буде рівень тіньової економіки в Україні зменшуватися надалі, та чи буде це зменшення супроводжуватися поліпшенням діяльності в інноваційній сфері, важко вгадати. Поки відзначене зменшення рівня тіньової економіки не вплинуло на тенденцію зниження Зведеного інноваційного індексу України, зумовленої, зокрема, динамікою статистичних даних таких як: питома вага витрат на виконання НДР (зменшилася з 0,84% ВВП в 2008 р. до 0,48% ВВП в 2016 р.); питома вага реалізованої інноваційної продукції у обсягах промислової продукції (зменшилася з 5,9% у 2008 р. до 1,4% у 2015 р.) та ряду інших [8].

Разом з тим в останні роки відбувалося динамічне зростання послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг. Питома вага експорту цих послуг у загальному обсязі експорту послуг збільшилася з 5,0% у 2008 р. до 16,7% у 2016 р. Коефіцієнт покриття експортом імпорту цих послуг у 2016 році склав 3,9 проти 2,9 у 2015 р. За обсягами експорту послуги в сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги (1,64 млрд. дол. США в 2016 р.) посідають друге місце після транспортних послуг.

Важливим результатом є те, що в Україні вже працює понад 100 дочірніх центрів транснаціональних компаній, що спеціалізуються в різних галузях, в тому числі таких як телекомунікації, розробка ПО, написання ігор та електронна комерція; більш ніж 120 000 фрілансерів задіяні в ІТ секторі [9]. Більшість місцевих і міжнародних ІТ-компаній вважають, що політична турбулентність в країні ніяк не вплинула на існуючий бізнес в ІТ секторі, однак, такі фактори перешкоджають розвитку.

Список використаних джерел

1. Schneider F. The size and development of the shadow economies of Ukraine and six other eastern countries over the period of 1999 – 2015 // *Економіка розвитку / Харківський національний економічний університет*. – 2016. – № 2 (78). – С. 12-20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/ee162_78/e162sch.pdf
2. Szara strefa w Europie // *Szara strefa w polskiej gospodarce w 2016 roku*. Instytut Badan nad Gospodarka Rynkowa. Warszawa. Marzec 2016. S. 25-27. – Tryb dostępu: www.ibngr.pl/content/.../file/Szara%20strefa%202016.pdf
3. Rekordowy odwrot szarej strefy // *Rzeczpospolita RP.PL*. 25.05.2017. – Tryb dostępu: <http://www.rp.pl/Budzet-i-Podatki/305259827-Rekordowy-odwrot-szarej-strefy.html#ap-1>
4. Pauch Dariusz. Zjawisko szarej strefy w gospodarce // *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*. – 2015. – Nr 76, t. 1. – S. 247–255. – Tryb dostępu: http://www.wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/76-2015/FRFU-76-t1-247.pdf
5. Краус Н. М. Детермінанти тіньової економіки в інноваційних умовах господарювання: Монографія. – Полтава: Дивосвіт, 2014. – 148 с.
6. European Innovation Scoreboard 2017. [Electronic resource]. – Assess mode: http://cache.media.education.gouv.fr/file/2017/89/7/Final_EIS_785897.pdf
7. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні : 2016 [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>
8. Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. IT Ukraine from A to Z. IT services and software R & D in Europe's rising tech nation. Version 1.11. April 2016. s. 251. [Electronic resource]. – Assess mode: http://www.uadn.net/files/ukraine_it.pdf

Maltsev V.S., Korenyako G.I.

THE RELATIONSHIP BETWEEN INNOVATIVE DEVELOPMENT AND THE LEVEL OF THE SHADOW ECONOMY

Abstract. The article shows that there is an inverse correlation between the level of innovation development and the level of shadow economy of European countries. The reforms conducted by Ukraine contribute to the reduction of the shadow economy in the country. But whether de-shadowing will contribute to positive changes in the innovation sector, remains an open question.

Key words: shadow economy, innovation potential, European innovation scoreboard, correlation link.